

AI - Một góc nhìn khác từ truyền thống Do Thái

ISSN: 2734-9195

16:05 23/06/2025

Vì vậy, các học giả và nhà lãnh đạo tôn giáo ở mọi tín ngưỡng nên suy ngẫm nghiêm túc về lập trường của mình đối với AI, không chỉ để “theo kịp thời đại”, mà còn để gìn giữ bản sắc sâu xa nhất của đức tin mình đang theo đuổi.

Trong bối cảnh các tôn giáo lớn trên thế giới đang nỗ lực tìm lời giải cho “vấn đề AI”, nhiều hội nghị được tổ chức, các công trình nghiên cứu chuyên sâu ra đời.

Chỉ cần tìm kiếm từ khóa “Muslim approaches to AI” hay “Catholicism and AI”, hàng loạt kết quả sẽ hiện ra, hầu hết chỉ trong vòng năm năm trở lại đây.

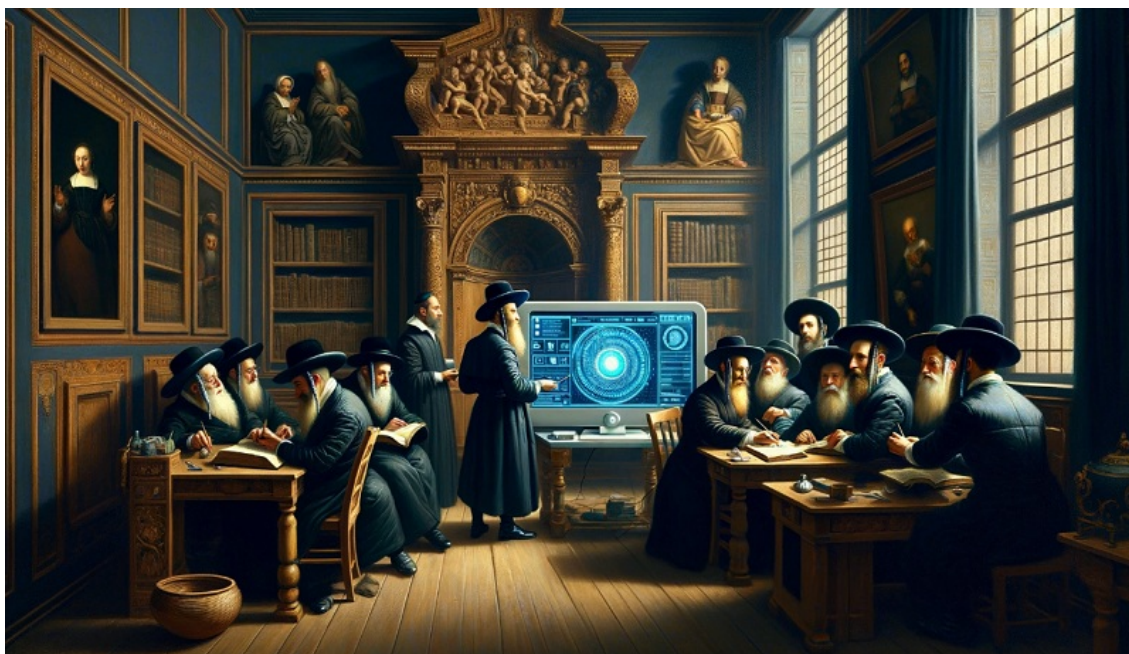
Dĩ nhiên theo các diễn biến cho thấy, phản hồi thần học đối với trí tuệ nhân tạo còn khá chậm. Trong một ngành công nghiệp lấy tốc độ làm ưu tiên hàng đầu như **công nghệ AI**, sự chậm trễ ấy có thể trở thành bất lợi lớn.

Vì sao vậy? Bởi nếu các tôn giáo không thể nhanh chóng định vị lập trường riêng trước làn sóng công nghệ mới, họ sẽ bị cuốn trôi trong “biển gặt đầu” của những tuyên bố đạo đức mang tính đồng thuận, những điều mà bất kỳ người nào, có tín ngưỡng hay không, đều dễ dàng đồng tình, chẳng hạn như AI không nên được sử dụng để bóc lột người yếu thế. Nhưng nếu chỉ dừng lại ở đó, tôn giáo sẽ đánh mất tiếng nói đặc thù, trở thành kẻ mờ nhạt giữa những tiếng nói chung chung.

Và như thế, sẽ chẳng còn ai phân biệt được một lập trường tôn giáo với tuyên ngôn đạo đức xã hội thông thường.

Truyền thống tôn giáo và một tương lai AI tích cực

Từ quan sát này, chúng tôi bắt đầu triển khai dự án Traditional Religions on AI Futures nhằm hỗ trợ các cộng đồng tôn giáo phát triển góc nhìn thần học và đạo đức riêng về AI trong tương lai của nhân loại (<https://futureoflife.org/project/traditional-religions-on-ai-futures/>).

(Ảnh: Internet)

Là một học giả Do Thái chuyên nghiên cứu công nghệ và thường xuyên trao đổi với các nhà đạo đức học AI từ các truyền thống tín ngưỡng khác nhau, tôi nhận thấy tư duy Do Thái giáo đang đặt ra một số cách tiếp cận đặc biệt và khác biệt, đặc biệt trong những chủ đề cốt lõi như nhân vị, nghiên cứu kinh điển, và thần học sáng tạo.

“Hình ảnh của đức Chúa” không chỉ là sinh học

Một trong những câu hỏi trung tâm khi con người tạo ra AI là: Nếu AI có thể hành xử giống người, thì liệu điều đó có ảnh hưởng đến cách chúng ta định nghĩa giá trị của con người?

Cả Do Thái giáo và Cơ Đốc giáo đều viện dẫn Sáng Thế Ký 1:27, nơi khẳng định con người là sinh vật duy nhất được tạo ra “theo hình ảnh của đức Chúa”.

Tuy nhiên, ý nghĩa cụ thể của cụm từ này không hề thống nhất. Với Công ước Baptist miền Nam (Southern Baptist Convention - SBC), “hình ảnh của đức Chúa” mang ý nghĩa nâng con người sinh học, bao gồm cả phôi thai, lên vị trí siêu việt tuyệt đối, từ đó phản đối mọi hình thức nhân hóa AI. Theo họ, con người về bản thể là hoàn toàn tách biệt với mọi máy móc.

Trong khi đó, **Do Thái giáo** có một hướng tiếp cận mềm dẻo hơn. Nhân tính không chỉ gắn với sinh học mà còn với khả năng thể hiện nhân cách, những đặc điểm ứng xử và đạo đức của con người. Điều này dẫn đến lập trường linh hoạt trong các vấn đề như phá thai, và mở ra khả năng thảo luận nghiêm túc về việc gán một số mức độ nhân cách cho các thực thể AI có hành vi giống người.

Không nên cho rằng điều này đe dọa nhân quyền, mà ngược lại, nếu AI hành xử như con người, giá trị con người sẽ càng được củng cố, bởi khi đó chúng ta buộc phải nhìn nhận lại phẩm giá không chỉ từ năng lực sinh học mà từ chiều sâu hành vi.

Tất nhiên, cách tiếp cận này cần cẩn trọng để không rơi vào cái bẫy phi nhân hóa người khuyết tật hay những ai không đáp ứng “chuẩn hành vi người”.

Do Thái giáo cho thấy lập trường dung hòa giữa nhân tính sinh học và nhân cách hành vi chưa hoàn toàn định hình, nhưng ngày càng rõ rệt.

AI và nghiên cứu kinh điển Do Thái

Trong Do Thái giáo, việc học kinh điển không chỉ là để hiểu giáo lý mà còn là một hành vi thiêng liêng, một nghĩa vụ trọn đời. Ngôn ngữ học thuật Do Thái, đặc biệt là tiếng Aram, mang tính chất nghi lễ và trí tuệ sâu sắc. Điều này lý giải vì sao Do Thái giáo sớm kết hợp công nghệ vào việc số hóa và tra cứu kinh điển. Những máy tính đầu tiên của Israel đã được dùng để lập chỉ mục Torah, và đến nay, hàng loạt công cụ kỹ thuật số đang giúp người học điều hướng kho tàng liên văn bản khổng lồ.

Hình minh họa được tạo bởi AI.

Sự xuất hiện của AI, đặc biệt là khả năng dịch thuật, tổng hợp và hội thoại, có thể đưa việc học Kinh điển lên một tầm cao mới. Trong tương lai, có thể tưởng tượng ra những học giả tương tác trực tiếp với “giáo sĩ ảo”, hay các mô hình AI có khả năng trò chuyện về các bản văn từ nhiều thế kỷ trước.

Tuy vậy, AI khó có thể thay thế hoàn toàn phương pháp học truyền thống hevruta (học nhóm đôi) trong beit midrash (phòng học Kinh). Bởi việc học Do Thái không chỉ dựa vào nội dung, mà còn là quá trình tương tác, đặt câu hỏi, tranh luận và giải thích nhiều tầng nghĩa, điều mà AI hiện tại vẫn còn rất hạn chế. Như vậy, AI có thể là một công cụ mạnh mẽ hỗ trợ việc học, song khó có thể “chinh phục” không gian linh thiêng này.

Từ sáng tạo thần thánh đến lập trình AI

Một khía cạnh thần học hấp dẫn khác là cách Do Thái giáo tiếp cận hành động “sáng tạo AI”. Việc con người tạo ra một thực thể mang hình ảnh của chính mình gợi nhớ sâu sắc đến hành vi sáng tạo của đức Chúa. Đây chính là nơi AI giao thoa với thần học sáng thế.

Một câu hỏi đặt ra: Nếu AI là “con đẻ” của con người, liệu điều đó khiến chúng ta trở thành “thần thánh”? Theo tôi, không thể né tránh câu hỏi này. Truyền thống thần học Do Thái cần được suy nghĩ lại dưới ánh sáng mới, nơi chúng ta trong vai trò sáng tạo, cũng đối diện với những lo âu như đức Chúa từng đối với nhân loại: rằng con cháu của mình sẽ đi chệch hướng, rằng “mã nguồn” đạo đức của chúng không đủ rõ ràng. Với các nhà phát triển AI hiện nay, đây chính là “vấn đề liên kết”, vấn đề khiến họ đồng cảm với nỗi lo của Thượng Đế trong suốt lịch sử Do Thái.

Sự hội tụ và những dị biệt đáng giá

Liệu có thể nói rằng Do Thái giáo đang hình thành một “quan điểm riêng biệt” về AI?

Câu trả lời thận trọng là: Chưa hoàn toàn. Do Thái giáo vốn phi tập trung, và phần lớn các lãnh đạo tôn giáo hiện nay vẫn chưa nắm vững công nghệ để đưa ra lập trường chính thức. Nhưng những phác thảo ban đầu cho thấy: dù các tôn giáo lớn rồi sẽ hội tụ trong những tuyên bố nền tảng về đạo đức AI (giống như cách họ đã cùng bảo vệ môi trường), thì những dị biệt nhỏ cũng có thể định hình bản sắc tôn giáo độc đáo. Như việc người Do Thái giữ các cuộn Torah viết tay thay vì sách in, hay không sử dụng điện vào ngày Sabbath, những khác biệt ban đầu tưởng như nhỏ ấy lại chính là điều làm nên truyền thống.

Vì vậy, các học giả và nhà lãnh đạo tôn giáo ở mọi tín ngưỡng nên suy ngẫm nghiêm túc về lập trường của mình đối với AI, không chỉ để “theo kịp thời đại”, mà còn để gìn giữ bản sắc sâu xa nhất của đức tin mình đang theo đuổi.

Tác giả: **Tiến sỹ David Zvi Kalman**/Viết dịch: **Sa môn Lê Văn Phước**

Nguồn: <https://futureoflife.org>

Tiến sĩ David Zvi Kalman: Cố vấn cấp cao về Công nghệ tại tổ chức Sinai and Synapses. Tiến sĩ Kalman là chuyên gia nghiên cứu giao điểm giữa công nghệ, tôn giáo và nghệ thuật. Ông có bằng Tiến sĩ từ Đại học Pennsylvania, Cử nhân từ Đại học Toronto và là người dẫn chương trình podcast Belief in the Future.